

SZÁSZ LILLA
ELVTÁRSÁK / Blina Sifrova, nyugalmazott partizán, a legszebb nagymama verseny győztese, 2010 New York, 50x50, színes negatív, analóg nagyítás

SZÁSZ LILLA
SZABADSÁGHARCOSOK – közgyűlés, a Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége, 2012, Budapest, 50 x 50, színes negatív, analóg nagyítás

Barakonyi Szabolcs *Miért szebb itt a virág* (2011-2012) című videómunkája kilenc magyar fiatalt mutat be, akik életük valamilyen szakaszában Párizsba költöztek. Képzőművészek, művészettörténészek, zenészek. A slide-show és az alatta hallható interjúk olyan kérdésekre adnak válaszokat, amiket mi is megkérdeznénk emigrálni készülő, vagy már kint lévő és éppen hazalátogató ismerőseinktől. Valaki visszajön, valaki kint marad, de abban egyetértünk, hogy mindenki életében jelen van ez a dilemma, minden magyar fiatal az elvagyódás-maradás problémájával küzd. Mitől jobb kint, miért ne maradjak, mit kaphatok, mit kell, hogy feladjak? Bizonytalan generáció vagy bátraké a szerencse? Fontos, hogy hól, vagy csak az, hogy kivel? Fontos, hogy mit viszünk, vagy csak az, hogy mit kapunk? Kortárs felnőtt Monopoly új helyszínekkel és kényszerrel, bővülő lehetőségekkel és szereplő gárdával. A kiállításokat megneztük, a látottakat feldolgozzuk, ha úgy alakul, fel is használjuk, de hányat lépünk előre?

Farkas Viola

Ujj Zsuzsi monográfia

Ujj Zsuzsi: *Fotós munkák / Photoworks, 1985–1991*

📍 Missionart Galéria, Budapest, 2013

„A Trónusos 1986-ban készült, és 1987 novemberében mutatta be a Liget Galéria. A Tate-kiállítás 2012-ben szintén novemberben nyílt, közben eltelt 26 év. Azt néztem, azt láttam, hogy a munkám ebben a merítésben is megállja a helyét. Az állításom igaz volt, és most is érvényes. Magam előtt nem kell szégyenkezve eltakarnom az arcomat. Az, hogy az a kép ott függ a világ egyik legreprezentatívabb kortárs múzeumában, az morálisan engem nem fog megváltoztatni. 54 éves vagyok, és Magyarországon élek.”

Ujj Zsuzsi

Ujj Zsuzsi művészete a rendszerváltás körüli évek egyik legjelentősebb magyar képzőművészeti teljesítménye. Rendkívül izgalmas az a folyamat, ahogy lassan, három évtized alatt kanonizálódott. Tudatosan használok passzív szerkezetet, így egyelőre megúszom, hogy megnevezem az alanyt. Ujj Zsuzsi elsősorban az a magyar nőművész, aki a nőművészet nemzetközi irányzataihoz is kapcsolódik. 1985 és 1991 között készült performansait megörökítő fotóinak ő a szereplője, testét médiumként használja, és különböző szerepeket játszik el. Képeit vagy az ő instruálására fényképezték, vagy önkielőző segítségével fotózta magát. Művészete nemcsak általában az emberi test kiszolgáltatottságáról, hanem a női test kiszolgáltatottságáról kommunikál. Az Ujj Zsuzsival készült interjúból azt is megtudjuk, hogy ezek a fotók szerelmének készültek, a férfi figyelmének felkeltését célozták meg. Ujj képei olyan korban születtek, mikor hazánkban a nemi identitással,

a nemek társadalmi szerepével kapcsolatban elenyészően kevés mű valósult meg. Ujj Zsuzsi eljátszik szerepeket, de úgy, hogy kifordítja és megkérdőjelezi azokat, lerombol mítoszokat. Művészetének fő vonása abban a feszültségben fogható meg, hogy miközben szerepei szerint áldozat, kiszolgáltatott és gyenge, ezt végtelen őszintén, bátran és pimaszul teszi.

A Budapest Galéria Lajos utcai kiállítótermében, májusban megrendezett kiállítás alkalmából jelentetett meg a Mission Art Galéria egy átfogó monográfiát, mely négy fő fejezetre tagolódik. OLTAI KATA kiváló, elemző tanulmányára, melynek címe: „Ujj Zsuzsi gesztikuláló teste – a női szereplők bírálata”, a „Munkák” részre, melyben Oltai odaadó és fáradhatatlan munkájának köszönhetően az összes mű megtalálható, olyanok is, melyeket még soha nem lehetett látni. Egy mélyinterjúra, melynek címe: „Egy súlyos követ kellett bevágnom a pocsolóba, hogy mindenki felkapja a fejét.” Ez az interjú egyedülálló részletességű, szinte kivételes a kortárs képzőművészetről szóló irodalomban. A monográfiát VÁRNAGY TIBOR, Ujj Zsuzsi művészetének kontextusát megadó esszéje követi, majd a könyv végén találjuk a teljes életmű-katalógust, és a függelékét. Minden tanulmány friss, kifejezetten ebbe a monográfiába készült. Elébe megyek a mondanivalómnak, a monográfiát csak 99%-ra értékelem, azért nem 100-ra, mert hiányolok egy művészettörténeti áttekintést a testkép felfogásról, amelyet én valahol Caravaggiónál kezdtem volna. A téma persze óriási, de vázlatosan, pár oldalban, a teljesség igénye nélkül is jó lett volna, hogy nagyobb összefüggésben lássuk a képzőművészetnek ezt a vonulatát. Egyrészt mostanság elszaporodtak a testről szóló kiállítások hazánkban, másrészt e sorok írójának meggyőződése, hogy egy monográfiának egyesítenie kell az analízis és a szintetizáló tendenciákat. Természetesen tudom, hogy élő, kortárs képzőművész esetében ez nehezebb feladat, viszont Ujj Zsuzsi képzőművészeti pályáját lezártnak tekinthetjük.

Oltai esszéje Ujj Zsuzsi művészetének kontextusba helyezésével kezd, bár ezt Várnagy Tibor tanulmánya el is teljesíti. Oltai azt firtatja – teljes joggal –, hogy a hazai művészettörténeti kánonban hogyan tudta ilyen mértékben figyelmen kívül hagyni Ujj Zsuzsi művészetét? Miközben nemzetközi szakemberek észrevették, több ízben meghívták gender és nem gender témájú kiállításokra. Várnagy Tibor, aki a Liget Galériában rendezett első alkalommal, 1986 októberében Ujj Zsuzsinak kiállítását, az első pillanattól kezdve szisztematikusan dokumentálta, archiválta a Galéria kiállításait. A szakma egy része mégis kifelejtette, és sem az 1995-ben *Vízpróba* címen rendezett, sem a 2000-ben, az Ernst Múzeumban Keserü Katalin kurátorságával szervezett a *Második nem – Nőművészet Magyarországon* című seregszemlére nem hívták meg. Ugyanakkor a kisebb (progresszívebb) galériák: Liget Galéria, Óbudai Társaskör és Pincegaléria testábrázolással kapcsolatos csoportos kiállításain többször bemutatják Ujj műveit. 2005-ben a KOGART beli, *NECC – a világ tyúkszemmel* című felvonuláson szintén részt vett. Ujj Zsuzsi műveinek elméleti feldolgozása 1996-tól kezdődik meg: András Edit, Sturcz János és Antal István több tanulmányában, részletesen, a nemzetközi tendenciák függvényében értelmezik művészetét. (A monográfia talán legnagyobb baklövése, hogy Oltai többször hivatkozik Sturcz szövegeire, viszont azok az irodalomjegyzékből mégis kimaradtak.) Végül is ANDRÁS EDIT-nek köszönhetően 2009-ben a bécsi MUMOK-ban rendezett *Gender Check* című kiállításra meghívták Ujj Zsuzsit, és ennek folyamán került tavalay a londoni Tate Modernbe egy műve, a *Bigger Splash* című tárlatra, mely a performansz és a festészet határát súroló művészetet volt hivatott bemutatni. Innen kezdve a destruktív sznobizmus konstruktív sznobizmussá alakult (ami Ujj Zsuzsi művészetét illeti): a budapesti Ludwig Múzeum megvette egyik munkáját, és Bencsik Barnabás a következő öt évre tervezett programjában megemlíti Ujj Zsuzsi kiállítását. Általában jellemző a nagy hazai kortárs művészeti intézményekre, így a Ludwig Múzeumra, hogy „megússza” a saját értékítéletet: ha a „nyugat” kanonizálta, akkor mi is elismerjük.

Azért térek ki ilyen hosszán erre a témára, mert Ujj Zsuzsi esete „cseppben a tenger” jelensége. A magyar fotográfia ügye manapság sok vihart kavart, pár hete Barta Zsolt Péter az Élet és Irodalom hasábjain írta, hogy a magyar kortárs fotóművészet nincs a 21. századi fotográfia térképén, annak ellenére, hogy a 20. század magyar művészete a fotográfusok által került a nemzetközi mezőnybe. Az általános recept vagy út az lenne, hogy egy mű megmértetik egy hazai kis galériában, majd egy nagyobb galériában, és utána a legnagyobb kortárs képzőművészeti intézményekben. Barta szavaival: először a hazai szinten lesz „sztár” a művész. Ujj Zsuzsi esete is azt példázta, hogy ez nálunk szinte lehetetlen, és azért lehetetlen, mert az amúgy sokszor igen hasznos sznobizmus a magyar szcénában olyan méreteket ölt, hogy az az önálló véleményalkotás, értékítélet rovására megy.

Oltai Kata ezután esszéjében nagyon részletesen sorra veszi a műveket. Az első korszakra a bizonytalanság és a szerepkeresés tétovásága a jellemző. Még egy visszahúzódó, sarokba szorított (*Sarkos* című fotók) figurát látunk, aki keresi a kitörést. Ezután következnek a performatív képek, az *Esküvős* és az *Őcsis* sorozat tárgyalása. (Ez utóbbit vette meg a Ludwig Múzeum.) Majd a test mint kulturális metafora kerül mélyebb vizsgálat alá, itt megemlíti Oltai néhány művészettörténeti párhuzamot, eléggé kihangsúlyozza, hogy a művészet történetében a női test mindig csak tárgy volt, idealizált, szexualitásától megfosztott tárgy. Én ezt kicsit másképp látom, volt néhány nagyon nagy és kevésbé nagy művész, például Rubens (Helene Fourment-ről, feleségéről készült festményei), akik nagyon megindító és a nőt nem tárgyként tételmező műveket alkottak. A *Trónusos* művel fejeződik be a tanulmány, ez a fotó szerepelt a Tate Modernben, mely nem „gender típusú” kiállítás volt, hanem a műfaji átjárhatóságokat vizsgálta, a festészet és a performansz határterületét. Többek között Jackson Pollock, Cindy Sherman vagy Niki de St. Phalle kaptak még helyet e felvonuláson.

A „Munkák”, tehát a fotók után következik az interjú Ujj Zsuzsival. Említettem már, hogy nagyon részletes, a történetben a dédszülőkhöz visszamenő, érdekes, és szerencsére nem „kifésült” interjúval találkozunk. Miközben olvastam, hallottam Zsuzsi hangját, megmaradt a nagyon jellegzetes beszédmódja, rá jellemző szókézlete. Csak a legfontosabb információk, röviden, amiket megtudhatunk: már a bölcsődéből is kivágták, mert „antiszociális” volt, kihányta a tejet, Ujj Zsuzsi szerint ez idegi alapon történt. Nem érdekelt az iskola, és rosszul jött ki az osztályfőnökével, Inci nénivel, aki a Zsuzsi által rajzolt békejelet úgy fejtette meg, hogy az egy – idézem – pina. Évekig volt szerelmes Majakovszkijba, és Halas Istvánnal verték egymást.

És még egy rendkívül jelentőségteljes dolgot tudhatunk meg ebből az interjúból: Heinz Cibulka és Hermann Nitsch Bécsben, egy csoportos kiállításra a Hajas-munkák mellett Ujj Zsuzsi műveit értékelték legtöbbször a sok profinak számító, akkor kortárs fotósok a műve mellett.

Várnagy Tibor esszéje teremti meg a kontextust. Ujj Zsuzsi a Liget Galéria holdudvarához tartozott, mely egy maroknyi, többé-kevésbé fiatal művészből álló csoport volt. Halas Istvánnal (szerelmével) a Liget történetének első évtizedében szinte mindenben partnere és munkatársa volt Várnagy Tibornak. Ujj Zsuzsit Hajas Tibor művei inspirálták, és az első csoportos kiállításra – melyen Ujj bemutatkozhatott – 1986 októberében, a Liget Galériában, egyszerre szerepeltek Ujj Zsuzsi és Hajas Tibor művei. A továbbiakban információkat szerezhetünk Ujj külföldi (Ausztria, Lengyelország, USA) csoportos kiállításokhoz való részvételeiről és azok fogadtatásáról.

A kanonizálás túl érdekes kérdés, hogy ezt a művészetet sokan mégsem szeretik. Ennek több oka is van, az egyik, hogy végtelenül provokatív művekről van szó, témájukat tekintve mégis csak szerelmi történeteket látunk a fotókon, melyek sokszor brutálisak, nyerseks és feministák. A másik ok: sok szakmabeli, művész azért utasítja el Ujj Zsuzsit és művészetét, mert nincs „felépített életmű”, 5-6 éves alkotói tevékenység, és vége. Ezzel nehéz mit kezdeni, jön valaki, aki nem úgy tekint önmagára, mint művészre, csak éppen érdeklődik a fotózás egy ideje, aztán az élete fordulatot vesz, a technikai háttere megszűnik, és abbahagyja. (Az igazsághoz tartozik, hogy a komplexebb, e szöveg keretein túlmutató, alapvetően művészetszociológiai kérdés.) Majd egyszer csak azt vesszük észre, hogy bekerült a Tate Modernbe. Nincs erőlködés, nincs művészi pálya, csak flegmaság és nagyvonalúság. Egyébként ez a művészet ezért is érdemli ki a feminista művészet jelzőt. Sok (férfi) művésszel beszélgettem, akik jelen voltak a nyolcvanas évek végén Ujj Zsuzsi kiállításain, akkor ők nem érezték, hogy ezek a művek feminista művek lennének, nem is érezték, nem volt feminista diskurzus. (Igazából semmilyen diskurzus nem volt.) Viszont érezték azt az irritáló flegmaságot, könnyűséget, mely Ujj Zsuzsi munkáira jellemző. Ugyan Hajas Tibor műveire asszociált mindenki, de annak egzisztencialista vonatkozásai, mélysége nélkül. És mégis, kiderült, hogy ez a művészet a nemzetközi tendenciák szempontjából még inkább létjogosult. Zárásként: Ujj Zsuzsi művészete aktuálisabb, mint valaha. Ez a művészet az identitás, és a nemi identitás kérdését feszegeti, hogy többféle identitás és többféle női, illetve férfi identitás létezik. Az identitás kérdése megint fontos lett, és téma lett, tehát valami nincs rendjén. A testről való gondolkodás, mint határ az egyén és a társadalom között, aktuálisabb, mint valaha. Felerősödni vélek olyan tendenciákat, melyek újra kezdik nem tisztelni ezt a határt. Az élet minden területére kiterjedő, azt felügyelet alá vonni akaró, egyre jobban megrendszabályozott világ vesz minket körül újra, melyben az egyes ember autonómiája, intim élettére újra és újra veszélybe kerül.